Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
ANTHONY MICHAEL COLLINS
της 7ης Ιουλίου 2022 [1]

Υπόθεση C-348/21

HYA,
IP,
DD,
ZI,
SS
παρισταμένης της:
Spetsializirana prokuratura

[αίτηση του Spetsializiran nakazatelen sad
(ποινικού δικαστηρίου ειδικών αρμοδιοτήτων, Βουλγαρία)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Δικαστική συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις – Οδηγία (ΕΕ) 2016/343 – Άρθρο 6, παράγραφος 1, και άρθρο 8, παράγραφος 1 – Βάρος της απόδειξης – Δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του – Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Άρθρο 47, δεύτερο εδάφιο, και άρθρο 48, παράγραφος 2 – Δικαίωμα σε δίκαιη δίκη και δικαιώματα της υπεράσπισης – Μαρτυρική κατάθεση που δόθηκε ενώπιον δικαστή κατά το στάδιο της ποινικής προδικασίας χωρίς την παρουσία των κατηγορουμένων ή των εκπροσώπων τους – Μη παροχή στους κατηγορουμένους και στους εκπροσώπους τους της δυνατότητας να εξετάσουν μάρτυρες κατηγορίας κατά το επ' ακροατηρίου στάδιο της ποινικής διαδικασίας»

I. Εισαγωγή

1. Εμπεριέχει το δικαίωμα του κατηγορουμένου να παρίσταται στη δίκη του δικαίωμα συμμετοχής στη διαδικασία ή περιορίζεται σε δικαίωμα απλής παρακολούθησης αυτής; Το Spetsializiran nakazatelen sad (ποινικό δικαστήριο ειδικών αρμοδιοτήτων, Βουλγαρία) ζητεί από το Δικαστήριο να αποφανθεί επί του ερωτήματος αυτού με τη δεύτερη –από τις πέντε συνολικά που έχει υποβάλει στο πλαίσιο της ίδιας ποινικής διαδικασίας– αίτησή του για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως [2].

[1] Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

[2] Βλ. διάταξη της 25ης Μαρτίου 2022, IP κ.λπ. (Διαπίστωση της ουσιαστικής ακρίβειας των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης) (C-609/21, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2022:232)· υπόθεση C-347/21, DD (Επανάληψη της εξέτασης μάρτυρα) (ΕΕ 2021, C 338, σ. 12), υπόθεση C-349/21, HYA κ.λπ. (Λόγοι που δικαιολογούν την παροχή άδειας παρακολούθησης τηλεφωνικών συνδιαλέξεων) (ΕΕ 2021, C 338, σ. 13), και υπόθεση C-269/22, IP κ.λπ.

II. Το νομικό πλαίσιο

A. Το δίκαιο της Ένωσης

2. Η οδηγία (ΕΕ) 2016/343 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 9ης Μαρτίου 2016, για την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας[3], θεσπίζει –σύμφωνα με το άρθρο της 1– κοινούς ελάχιστους κανόνες σχετικά με ορισμένες πτυχές του δικαιώματος στο τεκμήριο αθωότητας και με το δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του.

3. Οι αιτιολογικές σκέψεις 9 έως 11, 22, 33 έως 35, 47 και 48 της οδηγίας 2016/343 έχουν ως εξής:

«(9) Σκοπός της παρούσας οδηγίας είναι να ενισχυθεί το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών, με τη θέσπιση κοινών ελάχιστων κανόνων για ορισμένες πτυχές του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη.

(10) Με τη θέσπιση κοινών ελάχιστων κανόνων για την προστασία των δικονομικών δικαιωμάτων των υπόπτων και κατηγορουμένων η παρούσα οδηγία έχει σκοπό να ενισχύσει την εμπιστοσύνη των κρατών μελών στα συστήματα απονομής ποινικής δικαιοσύνης των άλλων κρατών μελών και, ως εκ τούτου, να συμβάλει στη διευκόλυνση της αμοιβαίας αναγνώρισης των αποφάσεων σε ποινικές υποθέσεις. Οι κοινοί αυτοί ελάχιστοι κανόνες δύνανται να άρουν επίσης τα εμπόδια στην ελεύθερη κυκλοφορία των πολιτών στην επικράτεια όλων των κρατών μελών.

(11) Η παρούσα οδηγία θα πρέπει να ισχύει μόνο για τις ποινικές διαδικασίες σύμφωνα με την ερμηνεία του Δικαστηρίου […], με την επιφύλαξη της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. […]

[…]

(22) Η εισαγγελική αρχή φέρει το βάρος της απόδειξης της ενοχής των υπόπτων και κατηγορουμένων και οποιαδήποτε αμφιβολία θα πρέπει να είναι προς όφελος του υπόπτου ή του κατηγορουμένου. Το τεκμήριο αθωότητας παραβιάζεται όταν το βάρος της αποδείξεως μετατίθεται από την εισαγγελική αρχή στην υπεράσπιση, υπό την επιφύλαξη ενδεχόμενων αυτεπάγγελτων εξουσιών έρευνας του δικαστηρίου, της ανεξαρτησίας του δικαστικού σώματος κατά την εκτίμηση της ενοχής του υπόπτου ή κατηγορουμένου και της χρήσης πραγματικών ή νομικών τεκμηρίων σχετικά με την ποινική ευθύνη προσώπου που είναι ύποπτο ή κατηγορείται για τη τέλεση αξιόποινης πράξης. […]

[…]

(33) Το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη αποτελεί μια από τις βασικές αρχές σε μια δημοκρατική κοινωνία. Το δικαίωμα των υπόπτων και των κατηγορουμένων να παρίστανται στη δίκη τους βασίζεται σε αυτό το δικαίωμα και θα πρέπει να κατοχυρώνεται σε όλη την Ένωση.

[3] ΕΕ 2016, L 65, σ. 1.

(34) Εάν, για λόγους πέραν του ελέγχου τους, οι ύποπτοι ή οι κατηγορούμενοι δεν δύνανται να παραστούν στη δίκη τους, θα πρέπει να έχουν τη δυνατότητα να ζητήσουν εντός των χρονικών ορίων που προβλέπει η εθνική νομοθεσία νέα ημερομηνία διεξαγωγής της δίκης.

(35) Το δικαίωμα παράστασης των υπόπτων και των κατηγορουμένων στη δίκη τους δεν είναι απόλυτο. Υπό ορισμένες προϋποθέσεις οι ύποπτοι και οι κατηγορούμενοι θα πρέπει να μπορούν, ρητώς ή σιωπηρώς αλλά κατά τρόπο μη επιδεχόμενο αμφισβήτηση, να παραιτηθούν από το δικαίωμα αυτό.

[…]

(47) Η παρούσα οδηγία συνάδει με τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις αρχές που αναγνωρίζονται από τον Χάρτη [των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο εξής: Χάρτης] και την [ευρωπαϊκή σύμβαση για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών, στο εξής: ΕΣΔΑ], συμπεριλαμβανομέν[ου] […] του δικαιώματος αποτελεσματικού μέσου ένδικης προστασίας και του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη, του τεκμηρίου αθωότητας και των δικαιωμάτων της υπεράσπισης. Ειδικότερα θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το άρθρο 6 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ), σύμφωνα με το οποίο η Ένωση αναγνωρίζει τα δικαιώματα, τις ελευθερίες και τις αρχές που περιέχονται στον Χάρτη και σύμφωνα με το οποίο τα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως κατοχυρώνονται από την ΕΣΔΑ και όπως απορρέουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, αποτελούν μέρος των γενικών αρχών του δικαίου της Ένωσης.

(48) Δεδομένου ότι η οδηγία ορίζει ελάχιστους κανόνες, τα κράτη μέλη μπορούν να διευρύνουν τα δικαιώματα που προβλέπονται στην παρούσα οδηγία με σκοπό την παροχή μεγαλύτερης προστασίας. Το επίπεδο προστασίας που παρέχουν τα κράτη μέλη δεν θα πρέπει ποτέ να υπολείπεται των προτύπων του Χάρτη ή της ΕΣΔΑ, όπως αυτά έχουν ερμηνευτεί από τη νομολογία του Δικαστηρίου και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.»

4. Το άρθρο 6 της οδηγίας 2016/343, το οποίο φέρει τον τίτλο «Βάρος της απόδειξης», ορίζει στην παράγραφο 1 τα εξής:

«Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι η εισαγγελική αρχή φέρει το βάρος της απόδειξης της ενοχής των υπόπτων και των κατηγορουμένων. Τούτο ισχύει με την επιφύλαξη οποιασδήποτε υποχρέωσης του δικαστή ή του αρμόδιου δικαστηρίου να αναζητούν τόσο ενοχοποιητικά όσο και απαλλακτικά στοιχεία και του δικαιώματος της υπεράσπισης να προσκομίζει αποδεικτικά στοιχεία, σύμφωνα με την ισχύουσα εθνική νομοθεσία.»

5. Το άρθρο 8 της οδηγίας 2016/343, το οποίο φέρει τον τίτλο «Δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του», προβλέπει στις παραγράφους 1 και 2 τα εξής:

«1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι οι ύποπτοι και οι κατηγορούμενοι έχουν το δικαίωμα παράστασης στη δίκη τους.

2. Τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέπουν ότι μια δίκη που μπορεί να οδηγήσει σε απόφαση για την ενοχή ή την αθωότητα του υπόπτου ή κατηγορουμένου μπορεί να διεξαχθεί ερήμην αυτού, υπό τον όρο ότι:

α) ο ύποπτος ή κατηγορούμενος έχει ενημερωθεί εγκαίρως σχετικά με τη δίκη και τις συνέπειες της μη παράστασης· ή

β) ο ύποπτος ή κατηγορούμενος, αφού ενημερώθηκε για τη δίκη, εκπροσωπείται από εξουσιοδοτημένο δικηγόρο ο οποίος διορίστηκε είτε από τον ύποπτο ή κατηγορούμενο είτε από το κράτος.»

6. Το άρθρο 13 της οδηγίας 2016/343, το οποίο φέρει τον τίτλο «Κατοχύρωση του επιπέδου προστασίας», ορίζει τα εξής:

«Καμία διάταξη της παρούσας οδηγίας δεν επιτρέπεται να εκληφθεί υπό την έννοια ότι περιορίζει ή αποκλίνει από τα δικαιώματα και τις δικονομικές εγγυήσεις που κατοχυρώνονται από τον Χάρτη, την ΕΣΔΑ ή από άλλες σχετικές διατάξεις διεθνούς δικαίου ή από το δίκαιο οποιουδήποτε κράτους μέλους που παρέχει υψηλότερο βαθμό προστασίας.»

Β. Το βουλγαρικό δίκαιο

7. Κατά το άρθρο 12 του Nakazatelno-protsesualen kodeks (κώδικα ποινικής δικονομίας, στο εξής: NPK)[4], η ποινική διαδικασία διεξάγεται κατ' αντιμωλίαν και η υπεράσπιση έχει τα ίδια δικαιώματα με την εισαγγελική αρχή.

8. Από το άρθρο 46, παράγραφος 2, πρώτο εδάφιο, και από το άρθρο 52 του NPK προκύπτει ότι κατά το στάδιο της ποινικής προδικασίας διενεργείται έρευνα από τις αρμόδιες ανακριτικές αρχές υπό την καθοδήγηση και εποπτεία του εισαγγελέα.

9. Το άρθρο 117 του NPK προβλέπει τα ακόλουθα:

«Με μαρτυρικές καταθέσεις είναι δυνατή η απόδειξη όλων των πραγματικών περιστατικών που παρατήρησε ο μάρτυρας και τα οποία συμβάλλουν στην εξακρίβωση της αντικειμενικής αλήθειας.»

10. Στην απόφαση περί παραπομπής εκτίθεται –κατ' επίκληση των διατάξεων του άρθρου 107, παράγραφος 1, και των άρθρων 139 και 224 του NPK– ότι κατά το στάδιο της ποινικής προδικασίας ο μάρτυρας εξετάζεται, προς τον σκοπό της συλλογής αποδεικτικών στοιχείων, συνήθως χωρίς την παρουσία της υπεράσπισης. Εκτίθεται επίσης –κατ' επίκληση των διατάξεων του άρθρου 280, παράγραφος 2, του NPK, σε συνδυασμό με το άρθρο 253 του ίδιου κώδικα– ότι ο μάρτυρας εξετάζεται εκ νέου κατά το επ' ακροατηρίου στάδιο της ποινικής διαδικασίας, παρουσία της υπεράσπισης, η οποία έχει πλέον τη δυνατότητα να του απευθύνει τις ερωτήσεις της.

[4] DV αριθ. 86, της 28ης Οκτωβρίου 2005.

11. Το άρθρο 223 του NPK, το οποίο φέρει τον τίτλο «Εξέταση του μάρτυρα ενώπιον δικαστή», προβλέπει στις παραγράφους 1 και 2 τα εξής:

«(1) Όταν εξαιτίας σοβαρής ασθένειας, μακράς απουσίας από τη χώρα ή άλλου ανυπέρβλητου κωλύματος, υπάρχει κίνδυνος να μην καταστεί δυνατή η εμφάνιση του μάρτυρα στο ακροατήριο του δικαστηρίου, καθώς και όταν κρίνεται αναγκαίο να καταγραφεί η κατάθεση μάρτυρα η οποία φέρει βαρύνουσα σημασία για την εξακρίβωση της αντικειμενικής αλήθειας, η εξέτασή του διεξάγεται ενώπιον δικαστή του αρμόδιου πρωτοβάθμιου δικαστηρίου ή του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου στην περιφέρεια του οποίου διενεργείται η εν λόγω ανακριτική πράξη. Στις περιπτώσεις αυτές, η δικογραφία δεν διαβιβάζεται στον δικαστή.

(2) Η αρμόδια για την προδικασία αρχή μεριμνά για την εμφάνιση του μάρτυρα και για την παροχή στον κατηγορούμενο και στον συνήγορο υπεράσπισής του, εφόσον υπάρχει, της δυνατότητας να παρίστανται κατά την εξέταση του μάρτυρα.»

12. Το άρθρο 281 του NPK, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ανάγνωση μαρτυρικών καταθέσεων», ορίζει στις παραγράφους 1 και 3 τα εξής:

«(1) Καταθέσεις μαρτύρων που δόθηκαν κατά την προδικασία είτε ενώπιον δικαστή είτε ενώπιον διαφορετικής σύνθεσης του δικαστηρίου, για την ίδια υπόθεση, διαβάζονται [στο ακροατήριο] όταν:

[…]

3. μολονότι κλητεύθηκε νομίμως, ο μάρτυρας αδυνατεί να εμφανιστεί ενώπιον του δικαστηρίου για παρατεταμένο ή αόριστο χρονικό διάστημα και δεν είναι αναγκαίο ή δυνατό να ανατεθεί η εξέτασή του σε άλλον δικαστή·

4. είναι αδύνατον να εντοπιστεί ο μάρτυρας προκειμένου να κλητευθεί, ή έχει αποβιώσει·

[…]

(3) Στις περιπτώσεις που προβλέπονται στο άρθρο 281, παράγραφος 1, στοιχεία 1 έως 6, καταθέσεις μαρτύρων που δόθηκαν ενώπιον της αρμόδιας για την προδικασία αρχής διαβάζονται [στο ακροατήριο] εφόσον ο κατηγορούμενος και ο συνήγορος υπεράσπισής του (εφόσον υπάρχει εξουσιοδοτημένος ή διορισμένος δικηγόρος) παρέστησαν κατά την εξέταση. Εάν υπάρχουν πλείονες κατηγορούμενοι, για την ανάγνωση μαρτυρικών καταθέσεων που αφορούν τις αποδιδόμενες σε αυτούς κατηγορίες απαιτείται η συναίνεση των κατηγορουμένων που δεν κλήθηκαν να παραστούν κατά την εξέταση ή που για βάσιμους λόγους δεν παρέστησαν σε αυτήν.»

III. Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

13. Η Spetsializirana prokuratura (ειδική εισαγγελία, Βουλγαρία) άσκησε ποινική δίωξη κατά πλειόνων προσώπων με την κατηγορία της συμμετοχής σε εγκληματική οργάνωση, η οποία είχε ως σκοπό να διευκολύνει τη λαθραία διέλευση υπηκόων τρίτων χωρών από τα βουλγαρικά σύνορα και την παράνομη είσοδο των προσώπων αυτών στη βουλγαρική επικράτεια, καθώς και τη διενέργεια δωροδοκιών και δωροληψιών προς διευκόλυνση των ανωτέρω πράξεων.

14. Κατά το στάδιο της ποινικής προδικασίας, οι αρμόδιες για την ποινική έρευνα αρχές που επικουρούσαν την εισαγγελία εξέτασαν πέντε υπηκόους τρίτων χωρών, και συγκεκριμένα τους MM, RB, KH, HN και PR (στο εξής, από κοινού: μάρτυρες), των οποίων την παράνομη είσοδο στη Βουλγαρία φέρονται να είχαν διευκολύνει πέντε πρόσωπα, και συγκεκριμένα οι IP, DD, ZI, SS και HYA (στο εξής, από κοινού: κατηγορούμενοι). Οι τρεις πρώτοι των κατηγορουμένων υπηρετούσαν στη συνοριοφυλακή του αεροδρομίου της Σόφιας (Βουλγαρία).

15. Κατ' εφαρμογήν του άρθρου 223 του NPK οι μάρτυρες εξετάστηκαν ενώπιον δικαστή: οι MM, RB και PR στις 30 Μαρτίου και στις 12 Απριλίου 2017, ο HN στις 30 Μαρτίου 2017 και ο KH στις 26 Μαΐου 2017 [5]. Η εξέταση των μαρτύρων έλαβε χώρα προτού απαγγελθούν επισήμως κατηγορίες στους κατηγορουμένους και προτού τους επιτραπεί πρόσβαση σε δικηγόρο. Οι IP, DD, SS και HYA συνελήφθησαν το βράδυ της 25ης Μαΐου 2017 και τους απαγγέλθηκαν κατηγορίες την επόμενη ημέρα [6], ενώ ο ZI συνελήφθη στις 31 Μαΐου 2017 και του απαγγέλθηκαν κατηγορίες την ίδια ημέρα. Στη συνέχεια, οι κατηγορούμενοι τέθηκαν υπό προσωρινή κράτηση και τους παρασχέθηκε η συνδρομή δικηγόρου.

16. Μετά την απαγγελία κατηγοριών στους κατηγορουμένους, η εισαγγελία έκρινε ότι δεν ήταν αναγκαίο να εξετάσει τους μάρτυρες παρουσία των κατηγορουμένων ή των εκπροσώπων τους, παρά το γεγονός ότι γνώριζε ότι εις βάρος τεσσάρων εκ των μαρτύρων είχαν ήδη εκδοθεί αποφάσεις απέλασης και ως εκ τούτου ήταν απίθανο οι εν λόγω μάρτυρες να είναι σε θέση να παραστούν κατά τη δίκη των κατηγορουμένων.

17. Στις 21 Ιουλίου 2017 η εισαγγελία εξέτασε εκ νέου τους μάρτυρες MM και RB. Ο MM εξετάστηκε και πάλι στις 22 Νοεμβρίου 2017. Στις περιπτώσεις αυτές η εξέταση δεν διεξήχθη ενώπιον δικαστή και τόσο οι κατηγορούμενοι όσο και οι εκπρόσωποί τους απουσίαζαν.

18. Στις 18 Ιανουαρίου 2018 ο εκ των κατηγορουμένων SS και στις 30 Απριλίου 2018 ο εκ των κατηγορουμένων DD υπέβαλαν ρητώς αίτημα να εξετάσουν τον MM. Η εισαγγελία δεν απάντησε στα αιτήματα αυτά [7].

19. Παράλληλα με την ποινική διαδικασία και λόγω της παράνομης διαμονής τους στη Βουλγαρία κινήθηκαν κατά των μαρτύρων MM, RB, HN και PR διοικητικές διαδικασίες και αυτοί τέθηκαν υπό κράτηση σε δομή φιλοξενίας μεταναστών. Προτού αφεθούν ελεύθεροι τους επιδόθηκαν αποφάσεις απέλασης. Ο KH, ο οποίος είχε εισέλθει στη χώρα στις 25 Μαΐου 2017, αναχώρησε από αυτή στις 29 Μαΐου 2017 χωρίς να έχει κινηθεί σε βάρος του διοικητική διαδικασία.

20. Στις 19 Ιουνίου 2020 η ειδική εισαγγελία κατέθεσε στο αιτούν δικαστήριο το κατηγορητήριο κατά των κατηγορουμένων. Οι προσπάθειες του αιτούντος δικαστηρίου να εντοπίσει και να κλητεύσει τους μάρτυρες σε εξέταση παρουσία των κατηγορουμένων ή των εκπροσώπων τους απέβησαν άκαρπες, είτε διότι ο τόπος διαμονής τους ήταν άγνωστος (οι περιπτώσεις των RB, HN και PR), είτε διότι είχαν ήδη απελαθεί από τη Βουλγαρία (η περίπτωση του MM), είτε διότι είχαν εγκαταλείψει οικειοθελώς τη χώρα (η περίπτωση του KH). Ως εκ τούτου, το αιτούν δικαστήριο διαπίστωσε ότι δεν ήταν δυνατή η αυτοπρόσωπη εξέταση των μαρτύρων παρουσία των κατηγορουμένων και των εκπροσώπων τους, ούτε η εκ μέρους των τελευταίων υποβολή ερωτήσεων στους εν λόγω μάρτυρες.

[5] Από τις 15:05 έως τις 15:50.

[6] Μεταξύ 17:40 και 20:20.

[7] Με τις παρατηρήσεις του, ο DD υποστηρίζει ότι υπέβαλε αίτημα στην εισαγγελία για την εξέταση των MM και RB και ότι το αίτημά του αυτό απορρίφθηκε ρητώς.

21. Κατά την ακροαματική διαδικασία της 9ης Απριλίου 2021 ο εισαγγελέας ζήτησε, επικαλούμενος το άρθρο 281, παράγραφος 1, του NPK, να αναγνωστούν στη δίκη των κατηγορουμένων οι μαρτυρικές καταθέσεις που είχαν δοθεί ενώπιον δικαστή κατά το στάδιο της ποινικής προδικασίας[8]. Κατ' αυτόν τον τρόπο, οι καταθέσεις θα εντάσσονταν στο αποδεικτικό υλικό βάσει του οποίου επρόκειτο να αποφανθεί το δικαστήριο επί των κατηγοριών που είχαν απαγγελθεί στους κατηγορουμένους. Οι κατηγορούμενοι εναντιώθηκαν στο αίτημα αυτό για τον λόγο ότι τυχόν αποδοχή του θα συνιστούσε προσβολή του δικαιώματός τους σε δίκαιη δίκη κατά την έννοια του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ.

22. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι οι εν λόγω μαρτυρικές καταθέσεις αποτελούν τη βάση του κατηγορητηρίου και είναι κρίσιμες για τη διαπίστωση της ενοχής ή της αθωότητας των κατηγορουμένων. Εντούτοις, το αιτούν δικαστήριο διατηρεί αμφιβολίες σχετικά με το αν η διαδικασία που προβλέπει το άρθρο 281, παράγραφος 1, του NPK, σε συνδυασμό με το άρθρο 223 του ίδιου κώδικα, συνάδει με το δίκαιο της Ένωσης, καθόσον η διαδικασία αυτή καθιστά δυνατό, σε περίπτωση απουσίας μάρτυρα από το επ' ακροατηρίου στάδιο της δίκης, η κατάθεση που αυτός έδωσε ενώπιον δικαστή κατά το στάδιο της ποινικής προδικασίας, χωρίς την παρουσία του κατηγορουμένου ή των εκπροσώπων του, να διαβαστεί κατά το επ' ακροατηρίου στάδιο της δίκης χωρίς οι τελευταίοι να έχουν τη δυνατότητα να εξετάσουν τον εν λόγω μάρτυρα.

23. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, στο πλαίσιο ποινικής δίκης, το δικαστήριο μπορεί να στηριχθεί σε μαρτυρικές καταθέσεις που δόθηκαν παρουσία του κατηγορουμένου ή των εκπροσώπων του. Κατ' εφαρμογήν του άρθρου 281, παράγραφοι 1 και 3, του NPK, εφόσον στο δικαστήριο διαβαστούν μαρτυρικές καταθέσεις που δόθηκαν κατά το στάδιο της προδικασίας, οι καταθέσεις αυτές καθίστανται μέρος του αποδεικτικού υλικού της δικογραφίας και έχουν την ίδια αποδεικτική αξία που θα είχαν αν ο μάρτυρας εμφανιζόταν στο ακροατήριο και απαντούσε σε ερωτήσεις των διαδίκων. Το αιτούν δικαστήριο διευκρινίζει ότι, εφόσον υπάρχει κίνδυνος να μην καταστεί δυνατή η εμφάνιση του μάρτυρα στο ακροατήριο του δικαστηρίου, επιτρέπεται η εξέτασή του κατά το στάδιο της προδικασίας ενώπιον δικαστή, καθήκον του οποίου είναι να διευθύνει τη διαδικασία της εξέτασης διασφαλίζοντας την τυπική νομιμότητά της. Μετά την επίσημη απαγγελία κατηγορίας σε βάρος υπόπτου, ο τελευταίος θα πρέπει να ενημερώνεται για την εξέταση αυτή και να του παρέχεται η δυνατότητα να συμμετάσχει σε αυτήν. Ωστόσο, προκειμένου να παρακάμψουν την απαίτηση αυτή του νόμου, οι αρμόδιες για την έρευνα αρχές συχνά εξετάζουν μάρτυρες εντός του εικοσιτετραώρου που μεσολαβεί μεταξύ της σύλληψης του υπόπτου και της επίσημης απαγγελίας της κατηγορίας[9]. Αυτό συνέβη και εν προκειμένω[10].

24. Κατά την άποψη του αιτούντος δικαστηρίου, το δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του, όπως κατοχυρώνεται με το άρθρο 8, παράγραφος 1, της οδηγίας 2016/343, συνεπάγεται την άσκηση όλων των νομίμων δικαιωμάτων του στο πλαίσιο της δίκης για τους σκοπούς της υπεράσπισής του, περιλαμβανομένου του δικαιώματος να εξετάσει τους μάρτυρες κατηγορίας. Ως εκ τούτου, το δικαστήριο μπορεί να βασιστεί μόνο σε αποδεικτικά στοιχεία που συνελέγησαν παρουσία του κατηγορουμένου ή των εκπροσώπων του. Εν προκειμένω, μολονότι οι κατηγορούμενοι παρίστανται στη δίκη τους, στην πραγματικότητα περιορίζονται στην ακρόαση της ανάγνωσης των καταθέσεων που δόθηκαν από τους μάρτυρες κατηγορίας, χωρίς

8 Βλ. σημείο 15 των παρουσών προτάσεων.

9 Δυνάμει του άρθρου 72, παράγραφος 1, του Zakon za Ministerstvoto na vatreshnite raboti (νόμου περί του Υπουργείου Εσωτερικών, DV αριθ. 53, της 27ης Ιουνίου 2014), σε συνδυασμό με το άρθρο 73 του ίδιου νόμου, πρόσωπο ύποπτο για τη διάπραξη αδικήματος μπορεί να τεθεί υπό κράτηση για 24 ώρες κατ' ανώτατο όριο. Η επίσημη απαγγελία της κατηγορίας στον ύποπτο γίνεται συνήθως στο τέλος του χρονικού αυτού διαστήματος.

10 Βλ. την περίπτωση του ΚΗ, σημείο 15 των παρουσών προτάσεων.

να έχουν τη δυνατότητα να εξετάσουν τους μάρτυρες αυτούς. Παραπέμποντας στο άρθρο 47, δεύτερο εδάφιο, του Χάρτη, το αιτούν δικαστήριο θεωρεί ότι οι κατηγορούμενοι βρίσκονται στην ίδια κατάσταση όπως εάν ο εισαγγελέας είχε εξετάσει τους εν λόγω μάρτυρες κατά την ακροαματική διαδικασία χωρίς την παρουσία των κατηγορουμένων ή των εκπροσώπων τους.

25. Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει περαιτέρω ότι, οσάκις ο εισαγγελέας συλλέγει αποδεικτικά στοιχεία στο πλαίσιο μιας ενδιάμεσης διαδικασίας, όπως εκείνη που προβλέπεται στο άρθρο 223 του NPK, χωρίς τη συμμετοχή της υπεράσπισης, και κάνει χρήση των αποδεικτικών αυτών στοιχείων κατά τη δίκη προκειμένου να αποδείξει την ενοχή του κατηγορουμένου, τότε η αποδεικτική διαδικασία διεξάγεται κατά τρόπο που αποκλείει την παροχή στον κατηγορούμενο ή στους εκπροσώπους του της δυνατότητας να υποβάλουν ερωτήσεις στους μάρτυρες. Το αιτούν δικαστήριο διερωτάται αν, υπό τις περιστάσεις αυτές, η εισαγγελική αρχή ανταποκρίνεται δεόντως στην υποχρέωση που της επιβάλλει το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2016/343, ήτοι στην υποχρέωση να αποδείξει την ενοχή των κατηγορουμένων. Διερωτάται επίσης αν το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 47, δεύτερο εδάφιο, του Χάρτη, επιβάλλει να παρέχονται στον κατηγορούμενο αποτελεσματικά μέσα ένδικης προστασίας έναντι ενοχοποιητικών αποδεικτικών στοιχείων που προσκομίζει η εισαγγελική αρχή, και ιδίως η δυνατότητα να εξετάσει τους μάρτυρες κατηγορίας. Επομένως, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να επιβεβαιωθεί αν απαιτείται η ερμηνεία του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2016/343 σε συνδυασμό με το άρθρο 8, παράγραφος 1, αυτής.

26. Το αιτούν δικαστήριο δεν θεωρεί ότι η ανάγνωση, κατά το επ' ακροατηρίου στάδιο της δίκης, μαρτυρικής κατάθεσης που δόθηκε κατά το στάδιο της προδικασίας και χωρίς να έχει δοθεί στον κατηγορούμενο η ευκαιρία να θέσει ερωτήσεις στον μάρτυρα αντιβαίνει άνευ ετέρου στο δίκαιο της Ένωσης. Μολονότι η διαδικασία αυτή προσβάλλει το δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του, ενδέχεται να είναι αναγκαία εφόσον είναι αντικειμενικά αδύνατον να εξασφαλιστεί η παρουσία του μάρτυρα στη δίκη, εφόσον η εισαγγελική αρχή ενεργεί καλόπιστα και εφόσον προβλέπονται αντισταθμιστικά μέτρα.

27. Εν προκειμένω, η εισαγγελική αρχή γνώριζε ότι οι μάρτυρες θα εγκατέλειπαν τη Βουλγαρία και ότι, ως εκ τούτου, θα ήταν δυσχερής, αν όχι αδύνατη, η παρουσία τους στη δίκη. Επομένως, γνώριζε ότι οι καταθέσεις που δόθηκαν από τους μάρτυρες ενώπιον δικαστή κατά το στάδιο της προδικασίας, όπου απάντησαν σε ερωτήσεις του εισαγγελέα χωρίς την παρουσία των κατηγορουμένων και των εκπροσώπων τους, θα διαβάζονταν στο ακροατήριο και ότι θα είχαν την ίδια αποδεικτική αξία όπως εάν οι κατηγορούμενοι ή οι εκπρόσωποί τους ήταν παρόντες κατά την εξέταση που διεξήχθη στο στάδιο της προδικασίας[11]. Επιπλέον, το εθνικό δίκαιο δεν προβλέπει μέσα ένδικης προστασίας κατά της παράλειψης ή της άρνησης του εισαγγελέα να παράσχει στον κατηγορούμενο τη δυνατότητα να εξετάσει μάρτυρες, την κατάθεση των οποίων η εισαγγελική αρχή προτίθεται να επικαλεστεί.

28. Υπό τις περιστάσεις αυτές, το Spetsializiran nakazatelen sad (ποινικό δικαστήριο ειδικών αρμοδιοτήτων) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Συνάδει προς τα άρθρα 8, παράγραφος 1, και 6, παράγραφος 1, σε συνδυασμό με τις αιτιολογικές σκέψεις 33 και 34 της οδηγίας 2016/343, καθώς και με το άρθρο 47, δεύτερο εδάφιο, του Χάρτη, εθνική νομοθεσία η οποία προβλέπει ότι το δικαίωμα του κατηγορουμένου να παρίσταται στη

[11] Το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι, κατά το εθνικό δίκαιο, η κατάθεση μάρτυρα που εξετάστηκε –είτε ενώπιον δικαστή είτε όχι– με συμμετοχή στη διαδικασία τόσο της εισαγγελικής αρχής όσο και της υπεράσπισης και η κατάθεση μάρτυρα που εξετάστηκε ενώπιον δικαστή με συμμετοχή στη διαδικασία μόνο της εισαγγελικής αρχής έχουν την ίδια αποδεικτική αξία.

δίκη του γίνεται σεβαστό και ότι η εισαγγελική αρχή ανταποκρίνεται δεόντως στο βάρος της να αποδείξει την ενοχή του κατηγορουμένου όταν, κατά το επ' ακροατηρίου στάδιο της ποινικής διαδικασίας, περιλαμβάνονται στη δικογραφία οι καταθέσεις των μαρτύρων που δεν είναι δυνατό να εξετασθούν για αντικειμενικούς λόγους, οι οποίες είχαν δοθεί κατά το στάδιο της ποινικής προδικασίας, ενώ οι μάρτυρες αυτοί εξετάστηκαν μόνον από την αρμόδια για την ποινική δίωξη αρχή και χωρίς τη συμμετοχή συνηγόρου υπερασπίσεως, αλλά ενώπιον δικαστή, και η αρμόδια για την ποινική δίωξη αρχή μπορούσε να παράσχει στον συνήγορο υπερασπίσεως τη δυνατότητα συμμετοχής στην εν λόγω εξέταση κατά το στάδιο της προδικασίας, παρέλειψε όμως να το πράξει;»

29. Γραπτές παρατηρήσεις υπέβαλαν ο DD, ο IP και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή.

IV. Νομική εκτίμηση

A. Η συνάφεια μεταξύ του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ και των άρθρων 47 και 48 του Χάρτη

30. Το αιτούν δικαστήριο θεωρεί ότι η αμφιλεγόμενη αυτή κατάσταση που έχει προκύψει στο πλαίσιο της κύριας δίκης ενδέχεται να συνάδει με το δίκαιο της Ένωσης, εφόσον πληρούνται ορισμένες από τις προϋποθέσεις που έχει θέσει η νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (στο εξής: ΕΔΔΑ)[12]. Το αιτούν δικαστήριο παραπέμπει ειδικότερα στην απόφαση του ΕΔΔΑ Gani κατά Ισπανίας[13], στο πλαίσιο της οποίας το ως άνω δικαστήριο εξέτασε, υπό το πρίσμα του άρθρου 6, παράγραφοι 1 και 3, στοιχείο δ', της ΕΣΔΑ, τη δυνατότητα εθνικού δικαστηρίου να δεχθεί ως αποδεικτικό στοιχείο την κατάθεση που είχε δώσει η μοναδική μάρτυρας κατηγορίας κατά το στάδιο της ποινικής προδικασίας, υπό περιστάσεις κατά τις οποίες ο κατηγορούμενος και ο συνήγορος υπεράσπισης δεν ήταν δυνατόν να την εξετάσουν κατά το επ' ακροατηρίου στάδιο της ποινικής διαδικασίας λόγω του γεγονότος ότι η μάρτυρας έπασχε από μετατραυματικό στρες.

31. Επί του ζητήματος αυτού θα διατυπώσω δύο παρατηρήσεις.

32. Κατ' αρχάς, το αιτούν δικαστήριο ορθώς καταφεύγει στη νομολογία του ΕΔΔΑ προκειμένου να ερμηνεύσει την οδηγία 2016/343[14].

33. Στην αιτιολογική σκέψη 47 της οδηγίας 2016/343 διαλαμβάνεται ότι η εν λόγω οδηγία συνάδει με τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις αρχές που αναγνωρίζονται από τον Χάρτη και την ΕΣΔΑ, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη, του τεκμηρίου αθωότητας και των δικαιωμάτων της υπεράσπισης. Από την αιτιολογική σκέψη 48 της οδηγίας 2016/343 προκύπτει ότι το επίπεδο προστασίας που οφείλουν να παρέχουν τα κράτη μέλη δεν θα πρέπει ποτέ να υπολείπεται των προτύπων του Χάρτη και της ΕΣΔΑ, όπως αυτά έχουν ερμηνευτεί από

[12] Βλ. σημείο 26 των παρουσών προτάσεων.

[13] Απόφαση του ΕΔΔΑ της 19ης Φεβρουαρίου 2013 (CE:ECHR:2013:0219JUD006180008, § 39 και 41). Στην απόφαση περί παραπομπής γίνεται ρητώς επίκληση του άρθρου 6, παράγραφος 3, στοιχείο δ', της ΕΣΔΑ, καθώς και αποφάσεων του ΕΔΔΑ που ερμηνεύουν την ως άνω διάταξη.

[14] Βλ., στο ίδιο πνεύμα, τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα J. Richard de la Tour στην υπόθεση HN (Δίκη κατηγορουμένου που απομακρύνθηκε από την επικράτεια) (C-420/20, EU:C:2022:157, σημείο 51). Ομοίως, στις προτάσεις του στην υπόθεση Prokuratura Rejonowa Łódź-Bałuty (C-338/20, EU:C:2021:683, σημείο 82), ο γενικός εισαγγελέας M. Bobek επισήμανε ότι «το Δικαστήριο δεν είχε ακόμη την ευκαιρία να αναπτύξει νομολογία σχετικά με το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη τόσο εκτεταμένη και τόσο λεπτομερή όσο αυτή που έχει αναπτύξει το ΕΔΔΑ» και ότι, «[ε]ντούτοις, στις έως τώρα εκδοθείσες αποφάσεις του, το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως και ρητώς μνημονεύσει τις αποφάσεις του ΕΔΔΑ σχετικά με το άρθρο 6, παράγραφος 3, της ΕΣΔΑ και "έχει ενσωματώσει" στην έννομη τάξη της Ένωσης τις αρχές που απορρέουν από τις αποφάσεις αυτές».

τη νομολογία του Δικαστηρίου και του ΕΔΔΑ. Η απαίτηση για τη θέσπιση κοινών ελάχιστων κανόνων συνδέεται στενά με τους σκοπούς της ενίσχυσης της εμπιστοσύνης των κρατών μελών στα συστήματα απονομής ποινικής δικαιοσύνης των άλλων κρατών μελών και της διευκόλυνσης της αμοιβαίας αναγνώρισης των αποφάσεων σε ποινικές υποθέσεις [15].

34. Στην αιτιολογική σκέψη 33 της οδηγίας 2016/343 διακηρύσσεται ότι το δικαίωμα των κατηγορουμένων να παρίστανται στη δίκη τους βασίζεται στο δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, στο άρθρο 47, δεύτερο και τρίτο εδάφιο, και στο άρθρο 48 του Χάρτη. Όπως διευκρινίζεται στις επεξηγήσεις σχετικά με τον Χάρτη [16], το άρθρο 47, δεύτερο εδάφιο, του Χάρτη βασίζεται στο άρθρο 6, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ, ενώ το άρθρο 48 του Χάρτη είναι το ίδιο με το άρθρο 6, παράγραφοι 2 και 3, της ΕΣΔΑ [17]. Επομένως, το δικαίωμα κάθε κατηγορουμένου για ποινικό αδίκημα να εξετάσει ή να ζητήσει να εξεταστούν οι μάρτυρες κατηγορίας, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 6, παράγραφος 3, στοιχείο δ′, της ΕΣΔΑ, αποτελεί μέρος των δικαιωμάτων της υπεράσπισης που κατοχυρώνονται στο άρθρο 48, παράγραφος 2, του Χάρτη. Τα δικαιώματα αυτά επιτάσσουν να παρέχεται στον κατηγορούμενο η δυνατότητα να προβάλει λυσιτελώς την άποψή του σχετικά με τις εις βάρος του απαγγελθείσες κατηγορίες [18] και αποτελούν, υπό ευρύτερη έννοια, ειδική πτυχή του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη, το οποίο κατοχυρώνεται στο άρθρο 47, δεύτερο εδάφιο, του Χάρτη [19].

35. Δεύτερον, οι ανωτέρω παρατηρήσεις με οδηγούν στο συμπέρασμα ότι, πέρα από το άρθρο 47, δεύτερο εδάφιο, του Χάρτη, στο οποίο παραπέμπει ευθέως το αιτούν δικαστήριο, θα πρέπει επίσης να ληφθεί υπόψη το άρθρο 48, παράγραφος 2, του Χάρτη προκειμένου να δοθεί χρήσιμη απάντηση στο ερώτημα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο [20].

15 Αιτιολογική σκέψη 10 της οδηγίας 2016/343.

16 ΕΕ 2007, C 303, σ. 17.

17 Επιπλέον, το άρθρο 52, παράγραφος 3, του Χάρτη ορίζει ότι, στον βαθμό που ο Χάρτης περιλαμβάνει δικαιώματα που αντιστοιχούν σε δικαιώματα τα οποία διασφαλίζονται στην ΕΣΔΑ, η έννοια και η εμβέλειά τους είναι ίδιες με εκείνες που τους αποδίδει η ΕΣΔΑ. Από τις δε επεξηγήσεις σχετικά με τον Χάρτη προκύπτει ότι η έννοια και η εμβέλεια των δικαιωμάτων που διασφαλίζονται κατά τον τρόπο αυτόν καθορίζονται από την ΕΣΔΑ και από τη νομολογία του ΕΔΔΑ που την ερμηνεύει (βλ., επίσης, απόφαση της 30ής Ιουνίου 2016, Toma και Biroul Executorului Judecătoresc Horațiu-Vasile Cruduleci, C-205/15, EU:C:2016:499, σκέψη 41).

18 Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα J. Richard de la Tour στην υπόθεση HN (Δίκη κατηγορουμένου που απομακρύνθηκε από την επικράτεια) (C-420/20, EU:C:2022:157, σημείο 54).

19 Με την απόφασή του της 19ης Φεβρουαρίου 2013, Gani κατά Ισπανίας, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι «το άρθρο 6, παράγραφος 3, στοιχείο δ′, της [ΕΣΔΑ] αποτελεί ειδική πτυχή του δικαιώματος στη χρηστή απονομή της δικαιοσύνης που διασφαλίζεται με το άρθρο 6, παράγραφος 1, η οποία πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά την εκτίμηση του δίκαιου χαρακτήρα της διαδικασίας» (CE:ECHR:2013:0219JUD006180008, § 36). Βλ., επίσης, τις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Y. Bot στην υπόθεση Gambino και Hyka (C-38/18, EU:C:2019:208, σημείο 92).

20 Κατά πάγια νομολογία, στο πλαίσιο της διαδικασίας συνεργασίας μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων και του Δικαστηρίου την οποία θεσπίζει το άρθρο 267 ΣΛΕΕ, απόκειται στο Δικαστήριο να δώσει στο εθνικό δικαστήριο χρήσιμη απάντηση η οποία να του παρέχει τη δυνατότητα επιλύσεως της διαφοράς της οποίας έχει επιληφθεί, ενώ το Δικαστήριο μπορεί να λαμβάνει υπόψη τις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης στις οποίες δεν αναφέρεται ρητώς με το ερώτημά του το εθνικό δικαστήριο (απόφαση της 29ης Απριλίου 2021, Banco de Portugal κ.λπ., C-504/19, EU:C:2021:335, σκέψη 30). Στις γραπτές παρατηρήσεις της, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι το δικαίωμα του κατηγορουμένου να συμμετάσχει στην εξέταση του μάρτυρα προστατεύεται, κατ' αρχήν, από το άρθρο 47, δεύτερο εδάφιο, και το άρθρο 48, παράγραφος 2, του Χάρτη.

Β. Το προδικαστικό ερώτημα

36. Η υπόθεση της κύριας δίκης εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2016/343, δεδομένου ότι, όπως προκύπτει σαφώς από την απόφαση περί παραπομπής, αφορά πρόσωπα που κατηγορούνται στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας για την τέλεση εικαζόμενων αξιόποινων πράξεων, ενώ δεν έχει ακόμη εκδοθεί οριστική απόφαση σχετικά με την ενοχή ή την αθωότητά τους [21].

37. Με τις γραπτές παρατηρήσεις της η Επιτροπή επιδιώκει να επανακαθορίσει το αντικείμενο της προδικαστικής παραπομπής, υποστηρίζοντας ότι το ερώτημα που υπέβαλε το αιτούν δικαστήριο εγείρει, κατ' ουσίαν, ζήτημα παραδεκτού των αποδείξεων. Στα κράτη μέλη επιβάλλεται η υποχρέωση να μεριμνούν ώστε, κατά την εκτίμηση των καταθέσεων του υπόπτου ή κατηγορουμένου ή των αποδεικτικών στοιχείων που λαμβάνονται κατά παράβαση του δικαιώματος σιωπής ή του δικαιώματος μη αυτοενοχοποίησης, να τηρούνται τα δικαιώματα της υπεράσπισης και να διασφαλίζεται η δίκαιη διεξαγωγή της δίκης. Ωστόσο, η υποχρέωση αυτή θεσπίζεται «[μ]ε την επιφύλαξη των εθνικών κανόνων και συστημάτων για το παραδεκτό των αποδείξεων» [22].

38. Στο μέτρο, τουλάχιστον, που με την παρούσα αίτηση προδικαστικής αποφάσεως ζητείται η ερμηνεία του άρθρου 8, παράγραφος 1, της οδηγίας 2016/343, σε συνδυασμό με το άρθρο 47, δεύτερο εδάφιο, και το άρθρο 48, παράγραφος 2, του Χάρτη, δεν εγείρεται ζήτημα παραδεκτού των αποδείξεων. Αντιθέτως, η αίτηση εστιάζει ρητώς στο δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του, σε αυτό δε το πλαίσιο το αιτούν δικαστήριο διερωτάται σχετικά με την ακριβή έκταση και το περιεχόμενο του εν λόγω δικαιώματος, καθώς και σχετικά με τις συνέπειες που ενδέχεται να απορρέουν από αυτό όσον αφορά τη διεξαγωγή της δίκης. Ειδικότερα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί να διευκρινιστεί αν το δικαίωμα αυτό γίνεται πλήρως σεβαστό στην περίπτωση που ο κατηγορούμενος παρίσταται στη δίκη του και ακούει τις καταθέσεις που έδωσαν μάρτυρες κατηγορίας κατά το στάδιο της προδικασίας, χωρίς την παρουσία του ιδίου και του εκπροσώπων του, οι οποίες διαβάζονται στο ακροατήριο και καταχωρούνται στα πρακτικά χωρίς ο κατηγορούμενος και ο εκπρόσωπός του να έχουν τη δυνατότητα να θέσουν ερωτήσεις στους μάρτυρες λόγω του ότι οι τελευταίοι απουσιάζουν. Με άλλα λόγια, το ερώτημα που τίθεται είναι αν το δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του, όπως κατοχυρώνεται από τις ανωτέρω διατάξεις, περιλαμβάνει κατ' ανάγκην το δικαίωμα του κατηγορουμένου ή των εκπροσώπων του να συμμετέχουν στη δίκη υποβάλλοντας ερωτήσεις στους μάρτυρες κατηγορίας.

39. Επικουρικώς, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι το άρθρο 8, παράγραφος 1, της οδηγίας 2016/343 δεν έχει εφαρμογή σε περιστάσεις όπως αυτές οι οποίες περιγράφονται στην απόφαση περί παραπομπής.

40. Κατ' αρχάς, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι το άρθρο 8, παράγραφος 1, της οδηγίας 2016/343 εφαρμόζεται μόνο στο επ' ακροατηρίου στάδιο της ποινικής διαδικασίας. Κατά συνέπεια, ζητήματα σχετικά με τη συλλογή των αποδείξεων κατά το στάδιο της προδικασίας,

[21] Το άρθρο 2 της οδηγίας 2016/343 προβλέπει ότι η οδηγία αυτή εφαρμόζεται στα φυσικά πρόσωπα που είναι ύποπτα ή κατηγορούμενα σε ποινική διαδικασία και σε όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας από τη στιγμή που ένα πρόσωπο θεωρείται ύποπτο ή κατηγορείται για τέλεση αξιόποινης πράξης ή εικαζόμενης αξιόποινης πράξης μέχρι την απόφαση για την τελική εκτίμηση του κατά πόσον το εν λόγω πρόσωπο διέπραξε τη σχετική αξιόποινη πράξη και μέχρι η εν λόγω απόφαση να καταστεί οριστική.

[22] Άρθρο 10, παράγραφος 2, της οδηγίας 2016/343.

περιλαμβανομένου και του ζητήματος αν ο κατηγορούμενος και/ή οι εκπρόσωποί του έχουν το δικαίωμα να παρίστανται κατά την εξέταση μαρτύρων στο στάδιο αυτό της ποινικής διαδικασίας, δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω διάταξης.

41. Το επιχείρημα αυτό δεν με πείθει. Όπως επισημαίνει στην απόφαση περί παραπομπής, το αιτούν δικαστήριο διερωτάται σχετικά με τη νομιμότητα της εφαρμογής του άρθρου 281, παράγραφος 1, του ΝΡΚ κατά το επ' ακροατηρίου στάδιο της ποινικής διαδικασίας και όχι σχετικά με τη διεξαγωγή της ποινικής προδικασίας.

42. Η Επιτροπή υποστηρίζει, κατά δεύτερον, ότι με το άρθρο 8, παράγραφος 1, της οδηγίας 2016/343 κατοχυρώνεται μόνον το δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του. Η διάταξη αυτή δεν επεκτείνεται στην κατοχύρωση δικαιώματος του κατηγορουμένου ή των εκπροσώπων του να θέτουν ερωτήσεις στους μάρτυρες.

43. Μολονότι ούτε στο άρθρο 8, παράγραφος 1, της οδηγίας 2016/343 ούτε σε καμία άλλη διάταξη της οδηγίας αυτής γίνεται λόγος για το δικαίωμα του κατηγορουμένου να εξετάζει τους μάρτυρες κατηγορίας, η ερμηνεία που δίνει η Επιτροπή στο δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του καταλήγει να περιορίζει τον ρόλο του κατηγορουμένου σε εκείνον του απλού θεατή. Η ερμηνεία αυτή καθιστά το άρθρο 8, παράγραφος 1, της οδηγίας 2016/343 άνευ ουσίας και το δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του αναποτελεσματικό, αν όχι άνευ νοήματος. Ορθώς δε το αιτούν δικαστήριο εκτιμά ότι, αν επικρατήσει η ερμηνεία αυτή, οι κατηγορούμενοι θα βρίσκονταν στην ίδια κατάσταση με εκείνη στην οποία θα βρίσκονταν εάν ο εισαγγελέας είχε εξετάσει τους μάρτυρες κατά την ακροαματική διαδικασία χωρίς την παρουσία των κατηγορουμένων και των εκπροσώπων τους.

44. Εν πάση περιπτώσει, από τη νομολογία τόσο του Δικαστηρίου όσο και του ΕΔΔΑ συνάγεται σαφώς ότι το δικαίωμα του κατηγορουμένου να εξετάζει τους μάρτυρες κατηγορίας εμπίπτει στο ουσιώδες περιεχόμενο του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του.

45. Παραπέμποντας στη νομολογία του ΕΔΔΑ και συγκεκριμένα σε απόφασή του με αντικείμενο την ερμηνεία του άρθρου 8, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 2016/343, το Δικαστήριο έκρινε ότι «η διεξαγωγή δημόσιας συνεδρίασης συνιστά θεμελιώδη αρχή την οποία κατοχυρώνει το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ[, και η οποία] έχει ιδιαίτερη σημασία σε ποινικές υποθέσεις, όπου πρέπει […] ο κατηγορούμενος να μπορεί νομίμως να απαιτήσει "να ακουστεί", να έχει τη δυνατότητα να εκθέσει προφορικώς τους υπερασπιστικούς ισχυρισμούς του, να παρακολουθήσει τις καταθέσεις των μαρτύρων κατηγορίας, να εξετάσει και να επανεξετάσει τους μάρτυρες» [23].

46. Ομοίως, σε υπόθεση που αφορούσε την εφαρμογή της αρχής της αμεσότητας της ποινικής διαδικασίας, σύμφωνα με την οποία το δικαστήριο θα πρέπει να έχει ευθεία και άμεση γνώση της ενώπιόν του υπόθεσης [24], το Δικαστήριο έκρινε ότι όσοι έχουν την ευθύνη να αποφασίζουν για την ενοχή ή την αθωότητα του κατηγορουμένου πρέπει, κατ' αρχήν, να ακούσουν τους μάρτυρες αυτοπροσώπως και να αξιολογήσουν την αξιοπιστία τους, ότι η αξιολόγηση της αξιοπιστίας ενός μάρτυρα αποτελεί σύνθετη εργασία, η οποία, υπό κανονικές συνθήκες, δεν μπορεί να εκπληρωθεί μόνο με απλή ανάγνωση του περιεχομένου της καταθέσεώς του, όπως καταγράφηκε στα πρακτικά της ακροαματικής διαδικασίας, και ότι «ένα από τα σημαντικά στοιχεία μιας δίκαιης ποινικής δίκης είναι η δυνατότητα του κατηγορουμένου να αντιπαρατεθεί προς τους μάρτυρες ενώπιον του δικαστή ο οποίος εν τέλει θα εκδώσει απόφαση» [25].

[23] Απόφαση της 13ης Φεβρουαρίου 2020, Spetsializirana prokuratura κατά TX και UW (Ερημοδικία) (C-688/18, EU:C:2020:94, σκέψη 36).

[24] Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Υ. Bot στην υπόθεση Gambino και Hyka (C-38/18, EU:C:2019:208, σημείο 44).

[25] Απόφαση της 29ης Ιουλίου 2019, Gambino και Hyka (C-38/18, EU:C:2019:628, σκέψεις 42 και 43).

47. Το ΕΔΔΑ είχε επανειλημμένως την ευκαιρία να ερμηνεύσει το δικαίωμα του κατηγορουμένου για ποινικό αδίκημα να εξετάσει, ή να ζητήσει να εξεταστούν, οι μάρτυρες κατηγορίας, όπως το δικαίωμα αυτό κατοχυρώνεται στο άρθρο 6, παράγραφος 3, στοιχείο δ′, της ΕΣΔΑ και αποτελεί ειδική πτυχή του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 6, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ [26]. Με βάση τις διατάξεις αυτές, το ΕΔΔΑ εξετάζει αν είναι δίκαιη η ποινική διαδικασία στο σύνολό της, περιλαμβανομένου και του τρόπου συλλογής των αποδείξεων [27].

48. Σύμφωνα με το ΕΔΔΑ, η τήρηση του άρθρου 6, παράγραφοι 1 και 3, στοιχείο δ′, της ΕΣΔΑ συνεπάγεται, κατ' αρχήν, ότι όλα τα ενοχοποιητικά στοιχεία πρέπει να προσκομισθούν ενώπιον του κατηγορουμένου σε δημόσια συνεδρίαση, με σκοπό την κατ' αντιμωλίαν συζήτηση πριν μπορέσει να κριθεί ένοχος. Η χρήση, ως αποδεικτικών στοιχείων, καταθέσεων που δόθηκαν στο στάδιο της ποινικής έρευνας δεν αντιβαίνει αφ' εαυτής στις εν λόγω διατάξεις, πάντοτε όμως υπό την προϋπόθεση ότι γίνονται σεβαστά τα δικαιώματα της υπεράσπισης, η τήρηση των οποίων επιβάλλει, κατά κανόνα, να παρέχεται στον κατηγορούμενο προσήκουσα και επαρκής δυνατότητα να αντικρούσει τις καταθέσεις των μαρτύρων κατηγορίας και να τους εξετάσει [28].

49. Προκειμένου το ΕΔΔΑ να κρίνει αν είναι συμβατή με το άρθρο 6, παράγραφοι 1 και 3, στοιχείο δ′, της ΕΣΔΑ ποινική διαδικασία στο πλαίσιο της οποίας χρησιμοποιούνται ως αποδεικτικά στοιχεία καταθέσεις μαρτύρων οι οποίοι δεν ήταν παρόντες και δεν εξετάστηκαν κατά το επ' ακροατηρίου στάδιο της διαδικασίας, εξετάζει τρία κριτήρια [29].

50. Πρώτον, το ΕΔΔΑ εξετάζει αν η απουσία του μάρτυρα κατηγορίας από τη δίκη οφείλεται σε σοβαρό λόγο, όπως ο θάνατος, η κατάσταση της υγείας του, ο φόβος του να δώσει κατάθεση ή η αδυναμία εντοπισμού του [30].

51. Δεύτερον, εξετάζει αν η κατάθεση μάρτυρα που ο κατηγορούμενος δεν είχε τη δυνατότητα να εξετάσει ή να ζητήσει να εξεταστεί, είτε κατά το στάδιο της ποινικής έρευνας είτε κατά το επ' ακροατηρίου στάδιο της διαδικασίας, αποτελεί το μοναδικό ή καθοριστικό αποδεικτικό στοιχείο στο οποίο βασίζεται η καταδίκη του κατηγορουμένου, οπότε, στην περίπτωση αυτή, τα δικαιώματα της υπεράσπισης περιορίζονται σε τέτοιο βαθμό ώστε η δίκη να μη συνάδει με τις εγγυήσεις που προβλέπει το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ [31].

52. Τρίτον, το ΕΔΔΑ εξετάζει αν υφίστανται επαρκή αντισταθμιστικά στοιχεία και, ιδίως, ισχυρές δικονομικές εγγυήσεις, τα οποία καθιστούν δυνατή την εξισορρόπηση των δυσχερειών που προκαλεί στην υπεράσπιση η αποδοχή ως αποδεικτικού στοιχείου της μη εξακριβωθείσας

[26] Βλ. υποσημείωση 19 των παρουσών προτάσεων.

[27] Αποφάσεις του ΕΔΔΑ της 19ης Φεβρουαρίου 2013, Gani κατά Ισπανίας (CE:ECHR:2013:0219JUD006180008, § 37 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία), και της 15ης Δεκεμβρίου 2015, Schatschaschwili κατά Γερμανίας (CE:ECHR:2015:1215JUD000915410, § 100 και 101 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[28] Αποφάσεις του ΕΔΔΑ της 19ης Φεβρουαρίου 2013, Gani κατά Ισπανίας (CE:ECHR:2013:0219JUD006180008, § 38 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία), και της 15ης Δεκεμβρίου 2015, Schatschaschwili κατά Γερμανίας (CE:ECHR:2015:1215JUD000915410, § 105 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[29] Απόφαση του ΕΔΔΑ της 15ης Δεκεμβρίου 2015, Schatschaschwili κατά Γερμανίας (CE:ECHR:2015:1215JUD000915410, § 107). Στο ίδιο πνεύμα, με την απόφασή του Gambino και Hyka, το Δικαστήριο έκρινε ότι «τα κράτη μέλη, προκειμένου να κρίνουν αν είναι δυνατή η χρήση ως αποδεικτικού στοιχείου των πρακτικών της καταθέσεως του θύματος, πρέπει να ελέγχουν αν η εξέτασή του είναι πιθανό να έχει καθοριστική σημασία για την έκδοση αποφάσεως σχετικά με τον κατηγορούμενο και να διασφαλίζουν, μέσω αυστηρών δικονομικών εγγυήσεων, ότι η διεξαγωγή των αποδείξεων στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας δεν θίγει τον δίκαιο χαρακτήρα της διαδικασίας αυτής, κατά την έννοια του άρθρου 47, δεύτερο εδάφιο, του Χάρτη, ή τα δικαιώματα της υπερασπίσεως, κατά την έννοια του άρθρου 48, παράγραφος 2, του Χάρτη» (απόφαση της 29ης Ιουλίου 2019, C-38/18, EU:C:2019:628, σκέψη 55).

[30] Αποφάσεις του ΕΔΔΑ της 15ης Δεκεμβρίου 2011, Al-Khawaja και Tahery κατά Ηνωμένου Βασιλείου (CE:ECHR:2011:1215JUD002676605, § 119 και 120), και της 15ης Δεκεμβρίου 2015, Schatschaschwili κατά Γερμανίας (CE:ECHR:2015:1215JUD000915410, § 119 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[31] Απόφαση του ΕΔΔΑ της 19ης Φεβρουαρίου 2013, Gani κατά Ισπανίας (CE:ECHR:2013:0219JUD006180008, § 38 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

κατάθεσης απόντος μάρτυρα και τα οποία διασφαλίζουν τον δίκαιο χαρακτήρα της διαδικασίας στο σύνολό της [32]. Στο πλαίσιο αυτό το ΕΔΔΑ συνεκτιμά τα ακόλουθα στοιχεία: τον τρόπο με τον οποίο το δικαστήριο της ουσίας αντιμετωπίζει τη μη εξακριβωθείσα κατάθεση του απόντος μάρτυρα [33], την ύπαρξη και την αποδεικτική ισχύ άλλων αποδεικτικών στοιχείων που προσκομίστηκαν κατά τη δίκη και επιρρωννύουν την κατάθεση του μάρτυρα [34], καθώς και τα διαδικαστικά μέτρα που ελήφθησαν για να αντισταθμιστεί η έλλειψη της δυνατότητας ευθείας επανεξέτασης του μάρτυρα κατά τη δίκη [35].

53. Υπό το πρίσμα των σκέψεων αυτών θα πρέπει να δοθεί απάντηση στο υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα, καθόσον αφορά την ερμηνεία του άρθρου 8, παράγραφος 1, της οδηγίας 2016/343.

54. Όπως διευκρινίζει το αιτούν δικαστήριο, το άρθρο 281, παράγραφος 1, του NPK, σε συνδυασμό με το άρθρο 223 του ίδιου κώδικα, παρέχει στο ποινικό δικαστήριο τη δυνατότητα, σε περίπτωση που υφίσταται σοβαρός λόγος ο οποίος καθιστά αδύνατη την εμφάνιση του μάρτυρα στο ακροατήριο, να λάβει υπόψη του, προκειμένου να αποφανθεί επί της ενοχής ή της αθωότητας του κατηγορουμένου, την κατάθεση που έδωσε ο μάρτυρας κατά το στάδιο της προδικασίας εξεταζόμενος από την εισαγγελική αρχή ενώπιον δικαστή, εν γνώσει του γεγονότος ότι, εφόσον κατά τον χρόνο της εξέτασης αυτής δεν έχουν ακόμη απαγγελθεί επισήμως κατηγορίες, ο κατηγορούμενος δεν μπορεί να συμμετάσχει σε αυτήν.

55. Στο μέτρο που οι διατάξεις αυτές αποκλείουν, στην πράξη, την παροχή στον κατηγορούμενο ή στον συνήγορό του της δυνατότητας να εξετάσουν τον μάρτυρα κατηγορίας κατά τη δίκη, ενδέχεται να προσβάλουν το δικαίωμα παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του, όπως το δικαίωμα αυτό κατοχυρώνεται στο άρθρο 8, παράγραφος 1, της οδηγίας 2016/343, καθώς και το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη και τα δικαιώματα της υπεράσπισης, που κατοχυρώνονται στο άρθρο 47, δεύτερο εδάφιο, και στο άρθρο 48, παράγραφος 2, του Χάρτη, αντίστοιχα.

56. Μολονότι το Δικαστήριο δεν δεσμεύεται από τα ως άνω τρία κριτήρια που έχει διαμορφώσει το ΕΔΔΑ, εντούτοις η προσέγγιση αυτή παρέχει ένα χρήσιμο εννοιολογικό πλαίσιο βάσει του οποίου μπορεί να εκτιμηθεί –υπό το πρίσμα του άρθρου 8, παράγραφος 1, της οδηγίας 2016/343 και των δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στα άρθρα 47, δεύτερο εδάφιο, και 48, παράγραφος 2, του Χάρτη– αν συνάδουν με το δίκαιο της Ένωσης διαδικασίες όπως αυτές οι οποίες περιγράφονται στην απόφαση περί παραπομπής.

57. Η παρατιθέμενη από το αιτούν δικαστήριο εθνική νομοθεσία φαίνεται να πληροί το πρώτο από τα τρία αυτά κριτήρια, δεδομένου ότι η κατάθεση του μάρτυρα κατηγορίας αποτελεί αποδεκτό αποδεικτικό στοιχείο μόνον εφόσον υπάρχει σοβαρός λόγος που δικαιολογεί την

[32] Όπ.π. (§ 41 και 42 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[33] Το ΕΔΔΑ εξετάζει, μεταξύ άλλων, αν το δικαστήριο αντιμετωπίζει με τη δέουσα επιφύλαξη την άνευ αντίκρουσης κατάθεση του απόντος μάρτυρα, αν δείχνει ότι έχει επίγνωση του γεγονότος ότι η κατάθεση του απόντος μάρτυρα έχει μικρότερη βαρύτητα και αν αιτιολογεί λεπτομερώς τους λόγους για τους οποίους θεώρησε την κατάθεση αυτή αξιόπιστη, αξιολογώντας και τα λοιπά διαθέσιμα αποδεικτικά στοιχεία (απόφαση του ΕΔΔΑ της 15ης Δεκεμβρίου 2015, Schatschaschwili κατά Γερμανίας, CE:ECHR:2015:1215JUD000915410, § 126).

[34] Όπ.π. (§ 128).

[35] Κατά το ΕΔΔΑ, σημαντική εγγύηση αποτελεί το να έχει δοθεί στον κατηγορούμενο ή στον συνήγορό του η δυνατότητα να εξετάσουν τον μάρτυρα κατά το στάδιο της ποινικής έρευνας. Συναφώς, το ΕΔΔΑ έχει κρίνει ότι, «εφόσον οι αρμόδιες για την έρευνα αρχές έχουν ήδη κατά το στάδιο της ποινικής έρευνας διαμορφώσει την πεποίθηση ότι ο μάρτυρας δεν θα εξεταστεί κατά το επ' ακροατηρίου στάδιο της διαδικασίας, είναι κρίσιμο να παρέχουν στην υπεράσπιση τη δυνατότητα να θέσει ερωτήσεις στο θύμα κατά τη διάρκεια της προκαταρκτικής έρευνας» (απόφαση του ΕΔΔΑ της 15ης Δεκεμβρίου 2015, Schatschaschwili κατά Γερμανίας, CE:ECHR:2015:1215JUD000915410, § 130).

απουσία του μάρτυρα από τη δίκη. Στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να κρίνει αν, στην περίπτωση της εκκρεμούς ενώπιόν του διαδικασίας, η εισαγγελική αρχή αποδεικνύει την ύπαρξη σοβαρού λόγου που δικαιολογεί την απουσία των μαρτύρων.

58. Στο αιτούν δικαστήριο απόκειται επίσης να κρίνει, υπό το πρίσμα των πραγματικών περιστατικών της υποθέσεως της οποίας έχει επιληφθεί, αν πληρούται το δεύτερο από τα κριτήρια που έχει διαμορφώσει η νομολογία του ΕΔΔΑ. Εάν το αιτούν δικαστήριο κρίνει ότι η κατάθεση των απόντων μαρτύρων αποτελεί καθοριστικό αποδεικτικό στοιχείο για τη διαπίστωση της ενοχής των κατηγορουμένων, τούτο σημαίνει ότι οι σχετικές διατάξεις του εθνικού δικαίου τις οποίες επικαλείται το εν λόγω δικαστήριο περιορίζουν το δικαίωμα υπεράσπισης των κατηγορουμένων σε βαθμό μη συμβατό με τις εγγυήσεις που προβλέπει το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ.

59. Όσον αφορά το τρίτο κριτήριο, από τα στοιχεία που έχουν τεθεί υπόψη του Δικαστηρίου φαίνεται να προκύπτει ότι δεν υφίστανται επαρκή αντισταθμιστικά στοιχεία τα οποία να καθιστούν δυνατή την εξισορρόπηση των δυσχερειών που προκαλεί στην υπεράσπιση η αποδοχή της μη εξακριβωθείσας κατάθεσης απόντος μάρτυρα, και τα οποία να διασφαλίζουν τον δίκαιο χαρακτήρα της ποινικής διαδικασίας στο σύνολό της. Σύμφωνα με τα όσα εκθέτει το αιτούν δικαστήριο, οι καταθέσεις των μαρτύρων που δόθηκαν ενώπιον δικαστή κατά το άρθρο 223 του ΝΡΚ και διαβάστηκαν στο ακροατήριο σύμφωνα με το άρθρο 281, παράγραφος 1, του ΝΡΚ έχουν την ίδια αποδεικτική αξία που θα είχαν αν οι μάρτυρες ήταν παρόντες κατά την ακροαματική διαδικασία και είχαν απαντήσει σε ερωτήσεις τόσο της εισαγγελικής αρχής όσο και της υπεράσπισης. Ειδικότερα, η εισαγγελική αρχή δεν υποχρεούται, αφού εξετάσει τον μάρτυρα ενώπιον δικαστή κατά το άρθρο 223 του ΝΡΚ χωρίς τη συμμετοχή της υπεράσπισης στη διαδικασία, να εξετάσει τον ίδιο μάρτυρα εκ νέου, παρουσία όμως της υπεράσπισης, κατά το στάδιο της προδικασίας[36]. Επίσης, η υπεράσπιση δεν έχει τη δυνατότητα να προσφύγει κατά της άρνησης της εισαγγελικής αρχής να επιτρέψει την εξέταση των μαρτύρων κατά το στάδιο της προδικασίας, ούτε δύναται να αξιώσει από την εισαγγελική αρχή να απαντήσει έστω στο αίτημα αυτό.

60. Όσον αφορά την ερμηνεία του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2016/343, του οποίου γίνεται επίκληση στο προδικαστικό ερώτημα, η εν λόγω διάταξη αποτελεί το ένα εκ των πέντε άρθρων που περιλαμβάνονται στο κεφάλαιο 2 της οδηγίας αυτής, το οποίο αφορά το τεκμήριο αθωότητας. Όπως σαφώς προκύπτει από την αιτιολογική σκέψη 22 της οδηγίας, η εν λόγω διάταξη επιβάλλει στα κράτη μέλη να διασφαλίζουν ότι η εισαγγελική αρχή φέρει το βάρος της απόδειξης της ενοχής των υπόπτων και των κατηγορουμένων.

61. Επομένως, το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2016/343 ρυθμίζει την κατανομή του βάρους της απόδειξης στην ποινική δίκη. Αντιθέτως προς όσα διαλαμβάνει το αιτούν δικαστήριο, η διάταξη αυτή δεν θεσπίζει υποχρέωση της εισαγγελικής αρχής να προσκομίζει, προκειμένου να αποδείξει την ενοχή του κατηγορουμένου, μόνον αποδεικτικά στοιχεία τα οποία έχει συλλέξει τηρουμένων των διατυπώσεων που ορίζει ο νόμος, περιλαμβανομένου και του άρθρου 8, παράγραφος 1, της οδηγίας 2016/343. Στο αντικείμενο της οδηγίας 2016/343, όπως αυτό ορίζεται στο άρθρο της 1, δεν περιλαμβάνεται καθ' οιονδήποτε τρόπο η ρύθμιση ζητημάτων αυτού του είδους.

62. Ως εκ τούτου, φρονώ ότι, στο πλαίσιο της υπό κρίση υποθέσεως, δεν είναι αναγκαία η ερμηνεία του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 2016/343, και επομένως παρέλκει η απάντηση στο σχετικό αίτημα του αιτούντος δικαστηρίου.

[36] Εκτός εάν η επανεξέταση διεξάγεται ενώπιον δικαστή δυνάμει του άρθρου 223 του ΝΡΚ σε χρόνο κατά τον οποίο έχουν επισήμως απαγγελθεί κατηγορίες στον ύποπτο. Δεν προκύπτει όμως ότι η επανεξέταση είναι υποχρεωτική σε αυτή την περίπτωση.

V. Πρόταση

63. Κατόπιν των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο προδικαστικό ερώτημα που υπέβαλε το Spetsializiran nakazatele sad (ποινικό δικαστήριο ειδικών αρμοδιοτήτων, Βουλγαρία) ως εξής:

Δεν συνάδει προς το άρθρο 8, παράγραφος 1, της οδηγίας (ΕΕ) 2016/343 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 9ης Μαρτίου 2016, για την ενίσχυση ορισμένων πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας και του δικαιώματος παράστασης του κατηγορουμένου στη δίκη του στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας, σε συνδυασμό με το άρθρο 47, δεύτερο εδάφιο, και το άρθρο 48, παράγραφος 2, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εθνική νομοθεσία η οποία προβλέπει ότι το δικαίωμα του κατηγορουμένου να παρίσταται στη διαδικασία γίνεται σεβαστό όταν, κατά το επ' ακροατηρίου στάδιο της ποινικής διαδικασίας, λαμβάνονται υπόψη στη δίκη οι καταθέσεις των μαρτύρων που δεν είναι δυνατό να εξετασθούν για αντικειμενικούς λόγους, οι οποίες είχαν δοθεί κατά το στάδιο της ποινικής προδικασίας, ενώ οι μάρτυρες αυτοί εξετάστηκαν μόνον από την αρμόδια για την ποινική δίωξη αρχή και χωρίς τη συμμετοχή συνηγόρου υπερασπίσεως, αλλά ωστόσο, δικαστή, και η αρμόδια για την ποινική δίωξη αρχή μπορούσε να παράσχει στον συνήγορο υπερασπίσεως τη δυνατότητα συμμετοχής στην εν λόγω εξέταση κατά το στάδιο της προδικασίας, παρέλειψε όμως να το πράξει.